

בג' שבועות בין המצרים צריך לתקן חכמה בינה ודעת על ידי עסק התורה

ראו חכמינו ז"ל לחלק את סדר ההפטורות, ג' דפורענותא כנגד ג' ראשונות שבמוח, ולעומת זה ז' דנחמתא כנגד ז' מדות שבלב.

חורבן בית המקדש על שלא עמלו בתורה בדרך עיון

כדי לבאר כל זה נקדים כמה הקדמות יקרות מדברי מאורי עולם רבותינו הקדושים זי"ע, אשר יאירו לנו באורם הבהיר את הדרך אשר נלך בה, וזה יצא ראשון מה שדרשו במדרש (איכה רבתי הקדמה אות ב) על הפסוק (ישעיה ה כד): "כי מאסו את תורת ה' צבאות, זו תורה שבכתב, ואת אמרות קדוש ישראל ניאצו, זו תורה שבעל פה, וכיון שהשליכו דברי תורה לארץ התחיל ירמיה מקונן עליהם איכה". מבואר מזה כי חורבן הבית היה משום שלא עסקו בתורה.

והנה ענין זה מתאים להפליא עם יסוד גדול בענין עסק התורה שלמדנו ממשנתו הטהורה של ה"טורי זהב" (או"ח סימן מז ס"ק א), אשר ראוי לכל אחד מישראל לשנן את דבריו הקדושים, ובפרט בימים אלה שאנו מתאבלים בהם על חורבן בית המקדש, והיוצא מדבריו שעיקר חורבן בית המקדש היה, משום שלא עסקו בתורה בעמל ויגיעה בדרך פלפול כי אם בנחת בלי טורח, ולתועלת הענין נביא דבריו הקדושים בהרחבה.

שנינו בגמרא (ב"מ פה. נדרים פא.): "אמר רב יהודה אמר רב, מאי דכתיב (ירמיה ט יא), מי האיש החכם ויבן את זאת ואשר דיבר פי ה' אליו ויגידה על מה אבדה הארץ, דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולא פירשוהו, עד שפירשו הקב"ה בעצמו, דכתיב (שם יב) ויאמר ה' על עזבם את תורת אשר נתתי לפניהם ולא שמעו בקולי ולא הלכו בה, היינו לא שמעו בקולה היינו לא הלכו בה, אמר רב יהודה אמר רב, שלא ברכו בתורה תחילה".

וכבר תמהו המפרשים איך יעלה על הדעת, שכלל ישראל גלו מארצם רק בגלל שלא ברכו בתורה תחילה, הלא כל המקראות מלאים

לאיש ישראל, בסדר קריאת ההפטורות: ג' דפורענותא, ז' דנחמתא, מדוע קבעו חכמינו ז"ל ג' הפטורות בעיני פורענות החורבן, ז' הפטורות בנחמתם של ישראל, ואין ספק שנתכוונו ללמדנו בזה ענין עמוק שקשור לתיקון החורבן ודרכי התשובה.

פתח דברינו יאיר לבאר כל זה, על פי מה שכתב הגה"ק רבי צדוק הכהן זי"ע (פרשת מטות אות ט ופרשת מסעי אות יא) כי עשר ההפטורות מבין המצרים עד ראש השנה: ג' דפורענותא וז' דנחמתא, הן מכוונות כנגד עשר ספירות שהן עשר מדות שהקב"ה ברא בהם את העולם, ג' הפטורות הראשונות בימי בין המצרים, כנגד ג' מדות ראשונות שבמוח: חכמה, בינה, דעת, ז' הפטורות אחרונות כנגד ז' מדות שבלב: חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד, מלכות.

וכן כתב ב"אמרי יוסף" (פרשת מסעי דף פה טור ב ד"ה נתתי) מפיי השמועה: "נתתי אל לבי לחקור בענין הזמן שיש מיי"ז תמוז עד ראש השנה, והנה הם ע"ב ימים כמנין חס"ד... ויש בהם עשרה שבתות - ג' שבתות בין המצרים, וז' שבתות מן שבת נחמו עד ראש השנה, ומפטירין בהם ג' דפורענותא וז' דנחמתא... ושמעתי שהם רומזין לעשר ספירות, וג' שבתות שבין המצרים רומזין לג' ראשונות, וז' שבתות שאחר כך לז' תחתונות".

וכבר קדמם בזה ב"אוהב ישראל" להרה"ק מאפטא זי"ע (פרשת פנחס) וזה לשון קדשו: "ולכך תקנו חז"ל בהפטורות שמן י"ז תמוז עד יום הכיפורים ג' דפורענותא וז' דנחמתא, כי אלו הג' שבתות יש לומר הם נגד ג' ראשונות... והז' הם נגד ז' ימי הבנין".

נמצינו למדים מדבריהם הקדושים, כי העבודה בימי בין המצרים היא לתקן ג' מדות שבשכל חכמה בינה דעת, ואילו העבודה אחרי בין המצרים עד סוף השנה היא לתקן ז' מדות שבלב. אמנם לפי זה צריך ביאור, מאחר שצריך לתקן כל העשר מדות, מה

זה עתה נכנסנו בימי "בין המצרים" שהם שלשה שבועות בין שבעה עשר בתמוז לתשעה באב, על שם הכתוב (איכה ג א): "כל רודפיה השיגוה בין המצרים". ופירש רש"י בשם מדרש אגדה: "בין שבעה עשר בתמוז לתשעה באב".

דבר בעתו מה טוב להתבונן בעבודה הקדושה המוטלת עלינו בימים אלו, על פי מה שכתבו הטור והמחבר (או"ח סימן תכח סעיף ח) בשם הפסיקתא, סדר קריאת ההפטורות בכל השבתות משבעה עשר בתמוז עד שבת תשובה:

"מיי"ז בתמוז ואילך מפטירין ג' דפורענותא, ז' דנחמתא... ג' דפורענותא, דברי ירמיהו, שמעו דבר ה', חזון ישעיהו. שבע דנחמתא, נחמו, ותאמר ציון, עניה סוערה, אנכי, רני עקרה, קומי אורי, שוש אשיש".

פירוש הדברים כך הם: מתחילת בין המצרים עד ראש השנה ישנם בדיוק עשרה שבועות, ג' שבועות של בין המצרים, ואחריהם ז' שבועות עד ראש השנה, ובכך בג' שבועות של בין המצרים תיקנו לקרוא בהפטורה "ג' דפורענותא" - שלש הפטורות בנביאים המדברים על הפורענות של חורבן בית המקדש: "דברי ירמיהו", "שמעו דבר ה'", "חזון ישעיהו".

ואילו בז' שבועות שאחרי בין המצרים עד ראש השנה, תיקנו להפטיר "ז' דנחמתא" - שבע הפטורות בדברי הנביאים המדברים בנחמתם של ישראל: "נחמו נחמו עמי", "ותאמר ציון", "עניה סוערה לא נחמה", "אנכי אנכי הוא מנחמכם", "רני עקרה", "קומי אורי כי בא אורך", "שוש אשיש בה' תגל נפשי באלקי", בהם מסתיים השנה.

ג' דפורענותא וז' דנחמתא כנגד העשר מדות

אלא שעתה מוטלת עלינו חובת הביאור, להבין מהי המשמעות הפנימית בדרך עבודה

טור ומחבר: בג' שבועות בין המצרים מפטירים "ג' דפורענותא",
ג' הפטורות המדברות מפורענות החורבן

בז' שבועות אחרי בין המצרים עד ראש השנה מפטירים "ז' דנחמתא",
ז' הפטורות המדברות מנחמות ישראל

רבי צדוק הכהן: "ג' דפורענות" כנגד ג' ראשונות חכמה בינה דעת,
"ז' דנחמתא" כנגד ז' מדות אחרונות

פלא: מאחר שכל העשר מדות צריכות תיקון,

מדוע סידרו דוקא "ג' דפורענותא" לעומת "ז' דנחמתא"

טורי זהב: שורש החורבן משום שלא עסקו בתורה בעמל ויגיעה
בדרך פלפול ועל ידי זה לא נתקיימה בידם

אך לפי האמור יש לומר שביקש הקב"ה לרמוז בכך, שאם אנו רוצים לצאת מהגלות, אנו חייבים לעמול בתורה מתוך יסורים בבחינת הסנה, ומטעם זה נתגלה הקב"ה למשה: "בלבת אש", רמז על התורה שנמשלה לאש ככתוב (ירמיה כג כט): "הלא כה דברי כאש נאום ה'", ומה שנתגלה "בלבת אש" הוא כי לב"ת נוטריקון 'לעסוק בדברי תורה', שמוזה מוכח שצריך לעסוק בתורה דוקא בעמל ויגיעה בדרך פלפול.

מלחמת הנשמה שבמוח עם היצר הרע שבלב

בדרך זו במסילה נעלה לבאר ביתר עמקות, מדוע צריך לעסוק בתורה דוקא בעמל ויגיעה בדרך הפלפול בבחינת: "לעסוק בדברי תורה", על פי מה ששינונו בגמרא (קידושין ל:): "כך הקב"ה אמר להם לישראל, בניי בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין, ואם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים בידו". וצריך להבין עומק הענין מדוע אי אפשר להתגבר על היצר הרע דוקא על ידי עסק התורה.

ונראה לבאר הענין בזה על פי מה שהאריך בעל התניא ב"לקוטי אמרים" (פרקים ט-טז), לבאר מהות המלחמה בין היצר טוב ליצר הרע, שהיא בעצם מלחמה בין הנשמה שבמוח ובין היצר הרע שבלב. והענין על פי המבואר במדרש (במ"ר כב ט) על הפסוק (קהלת י ב): "לב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו - לב חכם לימינו זה יצר טוב שהוא נתון בימינו, ולב כסיל לשמאלו זה יצר הרע שנתון בשמאלו". מבואר מזה כי היצר טוב נמצא בחלל הימיני שבלב והיצר הרע בחלל השמאלי שבלב.

בתורה, מה שאין כן באותם שלומדים דברי תורה מתוך עונג ואינם יגעים בה אין התורה מתקיימת אצלם, על כן אמר ולא הלכו בה, רצונו לומר שלא עסקו בהלכות התורה דרך משא ומתן של פלפול המתייחס להליכה".

על פי האמור ממשיך ה"טורי זהב" לבאר החידה שתומה בביאורו של רב: "שלא ברכו בתורה תחילה", כי נוסח הברכה שתיקנו בברכת התורה הוא: "וצונו לעסוק בדברי תורה", וצריך ביאור מה שתקנו "לעסוק" ולא "ללמוד דברי תורה". אך הביאור על כך הוא, שתיקנו כן ללמדנו שצריך מצות לימוד התורה הוא דוקא בעמל ויגיעה, ועל זה מורה "לעסוק" שהוא מלשון "עסק", שנעסוק בתורה דרך פלפול ויגיעה כאדם שעוסק במשא ומתן.

וזהו שאמר רב: "שלא ברכו בתורה תחילה", כלומר שלא נתנו לב לברך ברכת התורה בכוונה הראויה באמרום: "לעסוק בדברי תורה", שצריך ללמוד דוקא בדרך עמל ויגיעה, אלא למדו רק מה שנוח להם בלי שום עמל וטורח, לכן לא נתקיימה התורה בידם ולא יכלה להגן עליהם, אלו תוכן דבריו הקדושים.

נמצינו למדים מדברי ה"טורי זהב" דברים ברורים, כי עיקר התיקון לצאת מהגלות המר, הוא רק בזכות עסק בתורה בדרך פלפול ויגיעה בבחינת: "לעסוק בדברי תורה". ויש לומר בזה פרפרת נאה בדרך רמז, במה שנתגלה הקב"ה למשה בגלות מצרים (שמות ג ב): "וירא אליו מלאך ה' בלבת אש מתוך הסנה". ופירש רש"י: "מתוך הסנה ולא אילן אחר, משום עמו אנכי בצרה". פירוש כי הסנה הוא מלא קוצים.

מדברי הנביאים שבאו בשם ה' להוכיח את ישראל על עבירות החמורות, ובפירוש אמרו בגמרא (יומא ט:): "מקדש ראשון מפני מה חרב, מפני ג' דברים שהיו בו עבודה זרה וגלוי עריות ושפיכות דמים", הנה כי כן איך אומר רב שגלו מארצם משום שלא ברכו בתורה תחילה.

ומבאר ה"טורי זהב" (שם) כי ודאי שהיה ידוע לחכמים ולנביאים שישראל גלו מארצם משום שחטאו בעבירות החמורות, אלא עיקר השאלה היה מדוע לא הגינה עליהם התורה שלא יחטאו ולא יענשו, כמו ששינונו בגמרא (סוטה כא:): "תורה בעידנא דעסיק בה מגנא ומצלא". פירוש התורה בשעה שעוסקים בה, מגינה מן העונש ומצילה מן החטא, ובהכרח שהתורה נסתלקה ונשתכחה מהם ולכן לא יכלה להגן עליהם, ועל זה תמהו ושאלו: "על מה אבדה הארץ", כלומר מדוע באמת לא נתקיימה התורה בידם ועל ידי זה גלו מן הארץ.

על כך אומר רב: "דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולא פירשוהו, עד שפירשו הקב"ה בעצמו, דכתיב ויאמר ה' על עזבם את תורתי אשר נתתי לפניהם ולא שמעו בקולי ולא הלכו בה". וצריך ביאור ליישב קושיית הגמרא על כפל הלשון: "ולא שמעו בקולי ולא הלכו בה". אולם הכוונה בזה על פי מה ששינונו בגמרא (ברכות סג:): "אמר ריש לקיש, מנין שאין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה, שנאמר זאת התורה אדם כי ימות באהל".

"ולא הלכו בה" שלא עמלו בתורה

והנה מצינו כי לשון "הליכה" בתורה מתייחס לעמל התורה, כמו שפירש רש"י (ויקרא כו ג): "אם בחוקותי תלכו, שתהיו עמלים בתורה". וזהו שביאר הקב"ה הטעם שאבדה הארץ: "ולא שמעו בקולי", שלא שמעו בקול ה' וחטאו בג' עבירות החמורות, ומפרש הטעם שלא נתקיימה התורה בידם שתוכל להגן עליהם: "ולא הלכו בה", שלא נתייעו בתורה אלא עסקו בה בדרך תענוג והנאה, לכן לא נתקיימה בידם כי אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה, והנה מעט מדברי ה"טורי זהב" בלשון קדשו:

"לפי שלא הלכו בה, שהתורה אינה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה, דהיינו שעוסק בפלפול ומשא ומתן של תורה, כמו שכתוב על בחקותי תלכו, על מנת שתהיו עמלים

"חכמה" הוא המושכל הראשון שעולה במחשבת האדם, טרם שהשכיל להרחיב במחשבתו איך לעשות דבר זה. למשל כאשר עולה במחשבת האדם לבנות בית, רעיון זה הוא בבחינת "חכמה" מושכל ראשון, ומה שנקרא בתואר "חכמה" הוא כי חכמה הוא אותיות כח מ"ה, כי רעיון זה עדיין אין בו ממש, כל זמן שלא התעמק במחשבה זו איך להוציא רעיון זה מהכוח אל הפועל.

"בינה" הוא מושכל שני בבחינת מבין דבר מתוך דבר, כלומר שמתבונן במה שעלה במחשבתו במושכל הראשון לבנות לו בית, ומרחיב בבינתו להבין דבר מתוך דבר איך לבנות בית זה, כמה חדרים יהיו בו, וכן בכל פרטי הבית. והנה בעת שהוא שוקל הדבר בשכלו בבחינת "בינה", הרי הוא שוקל בבינתו לכאן ולכאן, אולי יבנה את הבית כך ואולי יבנה את הבית כך, וכל זמן שלא הגיע להחלטה סופית איך לבנות הבית, הנה הוא עדיין בבחינת "בינה", וברור שלא יתחיל לבנות ביתו טרם שיחליט איך לבנותו.

"דעת" היא החלטה סופית בוודאות גמורה, לבנות את ביתו כפי שנתברר אצלו בחכמתו מושכל הראשון ובבינתו מושכל השני, ונקרא "דעת" מלשון הכתוב (בראשית ד א): "והאדם ידע את חוה אשתו", שהוא לשון חיבור וקישור, כי כדי להוציא הדבר מהכוח אל הפועל, צריך שיקשור את החלטתו במחשבתו בקשר אמיץ בל ימוט, כי אם לא יהיה קשור בהחלטתו יעלו בו כל הזמן ספיקות האם לבנות ביתו כך או כך.

הנה כי כן כאשר נשלב את שתי ההקדמות היקרות שלמדנו מדברי בעל התניא, ירווח לנו להבין כי עבודת האדם בעולם הזה היא, שישליט את הנשמה שבמוח על ידיג' בחינות השכל חכמה בינה דעת, על ז' המדות שבלב מקום משכן היצר, שלא יעשה שום מעשה בעולם טרם שישקול הדבר עם הנשמה שבמוח, במאזני ג' כוחות השכל חכמה בינה ודעת אם ראוי לעשות מעשה זה, ועל ידי זה תשפיע הנשמה שבמוח עם ג' כוחותיה על ז' מדות שבלב בחלל הימני, ומשם תעבור השליטה גם על היצר הרע בחלל השמאלי, כדת מה לעשות ומה לא לעשות, מה לאהוב וממה להתירא, מה לקרב ומה לדחות.

השגת התורה היא מזון למוח שבראש

בדרך זו יפתח לנו פתח לבאר מאמרו של הקב"ה לישראל: "בניי בראתי יצר הרע

חכמינו תיקנו לברך: "לעסוק בדברי תורה",
ללמדנו שצריך "לעסוק" בתורה ביגיעה כמו שמנהלים "עסק"
הקב"ה נתגלה בסנה: "בלבת אש" -
לב"ת נוטריקון 'לעסוק בדברי תורה, לרמז שבזכות העמל נצא מהגלות
בעל התניא: תכלית העבודה להשליט את ג' מדות ראשונות
חכמה בינה דעת שבשכל על ז' המדות שבלב
מהר"ל מפראג: "מקרא משנה ותלמוד הם כנגד חכמה דעת בינה",
נמצא כי הם מאירים את השכל שבמוח
על ידי ג' דפורענותא בין המצרים נתקן השכל שבמוח,
ועל ידי זה זוכים לז' דנחמתא בז' המדות שבלב

וזהו שדרשו חז"ל (ברכות נד.): "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך, בשני יצריך ביצר טוב וביצר הרע". כי שניהם נמצאים יחד בשני חללי הלב. ומבאר בעל התניא, כי שורש היצר טוב בחלל הימין הוא בעצם הנשמה שבמוח, שהיא חלק אלוך ממעל ככתוב (בראשית ב ז): "ויפח באפיו נשמת חיים". ומבאר בספר הקנה כי כל הנופח מתוכו הוא נופח, לכן מצד הנשמה שבמוח משתוקק האדם לקיים רצון ה', אלא שמצד היצר הרע שנמצא בחלל השמאלי שבלב נמשך האדם לתאוות עולם הזה. לפי זה כתב בעל התניא בלשון קדשו:

השכל שבמוח - חכמה בינה דעת

ועתה בא וראה כי עבודה קדושה זו להשליט את המוח על הלב, מתקשר להפליא עם דברי בעל התניא עצמו ב"לקוטי אמרים" (פרק ג) שהקב"ה ברא את האדם כלול מעשר בחינות, שהן מתחלקות לשני חלקים שכל ומדות, השכל שבמוח כולל ג' ראשונות: חכמה בינה דעת, והמדות שבלב כוללות ז' תחתונות: חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד מלכות, ועבודת האדם היא להשליט את ג' בחינות השכל שבמוח חכמה בינה דעת על ז' מדות שבלב, שיתנהג בהן רק לאהבת ה' וליראת ה' ולא לתאוות העולם הזה.

אך כדי להבין איך השכל שבמוח יכול לשלוט על המדות שבלב, מבאר לנו בעל התניא את מהות הג' בחינות שבשכל הנקראים: חכמה בינה ודעת, שהם בעצם ג' שלבים בתהליך ההתפתחות במחשבת האדם, עד שמגיע להחלטה הסופית לבצע הדבר שעלה במחשבתו, ובכך הוא משפיע על ז' מדות שבלב שיוציאו רעיון זה מהכוח אל הפועל, וביאור הענין כך הוא:

וזהו שדרשו חז"ל (ברכות נד.): "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך, בשני יצריך ביצר טוב וביצר הרע". כי שניהם נמצאים יחד בשני חללי הלב. ומבאר בעל התניא, כי שורש היצר טוב בחלל הימין הוא בעצם הנשמה שבמוח, שהיא חלק אלוך ממעל ככתוב (בראשית ב ז): "ויפח באפיו נשמת חיים". ומבאר בספר הקנה כי כל הנופח מתוכו הוא נופח, לכן מצד הנשמה שבמוח משתוקק האדם לקיים רצון ה', אלא שמצד היצר הרע שנמצא בחלל השמאלי שבלב נמשך האדם לתאוות עולם הזה. לפי זה כתב בעל התניא בלשון קדשו:

"והנה מקום משכן הנפש הבהמית שמקליפת נוגה בכל איש ישראל, הוא בלב בחלל שמאלי שהוא מלא דם וכתוב כי הדם הוא הנפש, ולכן כל התאוות והתפארות וכעס ודומיהן הן בלב, ומהלב הן מתפשטות בכל הגוף, וגם עולה למוח שבראש לחשב ולהרהר בהן ולהתחכם בהן, כמו שהדם מקורו בלב ומהלב מתפשט לכל האברים וגם עולה להמוח שבראש.

אך מקום משכן נפש האלקית הוא במוחין שבראש, ומשם מתפשטת לכל האברים, וגם בלב בחלל הימני שאין בו דם וכמו שכתוב לב חכם לימינו, והיא אהבת ה' כרשפי שלהבת מתלהבת בלב משכילים, המבינים ומתבוננים בדעתם אשר במוחם בדברים המעוררים את האהבה".

על פי האמור מבאר בעל התניא, כי המלחמה בין היצר טוב ליצר הרע היא בעצם מלחמה שבין המוח והלב, כי היצר הרע שבחלל השמאלי שבלב מושך את האדם לכל תאוות והבלי עולם הזה, אבל הנשמה מאירה ממכון שבתה שבמוח על חלל הימין שבלב מקום משכן היצר טוב, שיתגבר על היצר הרע שבחלל השמאלי ויעסוק בתורה ומצוות.

תורה שבכתב ובמשנה ובגמרא שהם תורה שבעל פה, לא יכלו להאיר עם התורה את החכמה בינה ודעת שבמוח, וממילא לא היה המוח יכול לשלוט עם הג' ראשונות שלו על ז' המדות שבלב.

וזהו ביאור דברי הט"ז שצריך לעסוק בתורה דוקא בדרך פלפול, כי על ידי שמבררים כל הלכה בכוח הפלפול לשקול כל צדדי הספק ואחר כך להכריע את ההלכה, הרי זה ממש בבחינת חכמה בינה ודעת שבתורה, ועל ידי זה הם מאירים את חכמה בינה ודעת שבשכל האדם, שיוכל לשלוט ולהאיר לז' המדות שבלב ולהכניע את היצר הרע, אבל מאחר שלא עסקו בדרך פלפול לא נתקיימה התורה במוחם, ולא היו יכולים לשלוט על ז' המדות שבלב.

הנה כי כן יאירו עינינו וישמח לבינו להבין, מה שתיקנו חכמינו ז"ל סדר קריאת הפטורות: ג' דפורענותא, ז' דנחמתא, כי מתחילה צריך לתקן שורש הפגם של העוונות שגרם לחורבן בית המקדש, שלא עסקו בתורה בדרך פלפול בג' בחינות חכמה בינה ודעת, ועל ידי זה נסתלקה התורה מהמוח ולא יכלו להאיר לז' המדות שבלב, לכן כנגד זה תיקנו "ג' דפורענותא" ללמדנו, כי בג' שבועות של בין המצרים צריך להצטער ולהתאבל על חורבן בית המקדש, ולהרבות בעסק התורה בעמל ויגיעה בג' בחינות חכמה בינה ודעת, כדי לכפר בכך מה שפגמו בג' כוחות השכל חכמה בינה ודעת.

אמנם אחרי שזכינו לכפרה בג' דפורענותא הרי כבר אמרו (מכות כג.): "כשלקה הרי הוא כאחיר". הנה על ידי זה כבר אפשר להאיר בג' כוחות השכל את ז' המדות שבלב, לכן מיד אחרי בין המצרים תקנו "ז' דנחמתא", כי מעתה אפשר לנחם את ז' המדות שבלב, שיוכל היצר טוב בחלל הימני להתגבר על היצר הרע שבחלל השמאלי, כי הנשמה שבמוח תשלוט עם ג' כוחותיה על ז' המדות שבלב.

היוצא לנו מכל זה כי תכלית העבודה בג' שבועות בין המצרים, היא לעסוק בתורה בעמל ויגיעה כדי להאיר לנשמה שבמוח, עם ג' כוחות השכל חכמה בינה ודעת, ועל ידי זה ישלטו ג' כוחות השכל על ז' המדות שבלב, ובזכות נזכה לז' דנחמתא שיתקיימו בנו כל דברי הנביאים שהם נחמות לישראל על הגאולה העתידה במהרה בימינו אמן.

התוספות (שם ד"ה ישלש) בשם רבינו תם, שאנו סומכים לקיים דבר זה בלימוד תלמוד בבלי, על פי מה ששנינו בגמרא (סנהדרין כד.): "מאי בבל, אמר רבי יוחנן, בלולה במקרא, בלולה במשנה, בלולה בתלמוד".

ומבאר המהר"ל בחידושי אגדות (ע"ז שם) הטעם שנתחלקה התורה לג' חלקים מקרא משנה ותלמוד, כי הם מכוונים כנגד חכמה בינה ודעת, וזה לשון קדשו:

"כי אלו שלשה דברים הם כנגד חכמה בינה ודעת, החכמה היא כנגד מקרא שאין זה רק התחלת חכמה, ודעת הוא כנגד משנה שיודע הדבר כמו שהוא וזהו נקרא ידיעה, ובינה כנגד התלמוד שהיא בינה יתירה להבין הדבר, ותחלה נתן השי"ת באדם החכמה ואחר כך הדעת ואחר כך הבינה, ולכך אמרו (אבות פ"ה) בן ה' למקרא, ובן עשר למשנה, ובן ט"ו לתלמוד".

כאשר נתבונן בדברי המהר"ל נראה, כי דבריו מתאימים להפליא עם ביאור בעל התניא בענין חכמה בינה ודעת, כי "מקרא" שהיא תורה שבכתב הוא בבחינת "חכמה" מושכל הראשון, טרם שנתבארו כל פרטי דיניהם בתורה שבעל פה. "תלמוד" שהוא הפלפול של חכמי התלמוד שביירו וליבנו כל דיני התורה, הוא בבחינת "בינה" להבין דבר מתוך דבר ולשקול כל הצדדים לכאן ולכאן, ואילו "משנה" שהם פסקי ההלכה למעשה של התנאים בלי פלפולים, הוא בבחינת "דעת" שהיא החלטה סופית איך לנהוג הלכה למעשה.

מעתה הרווחנו להבין מדוע ציוו חכמינו ז"ל לעסוק כל יום בתלמוד בבלי שהיא "בלולה במקרא, בלולה במשנה, בלולה בתלמוד", כי בהיותו כלולה מהם הרי היא בבחינת חכמה בינה ודעת, נמצא כי כשעוסק האדם בתלמוד בבלי שהיא בלולה מחכמה בינה ודעת, הרי הוא מקדש ומאיר בהם את החכמה בינה ודעת שבמוחו, ועל ידי זה הוא יכול אחר כך להאיר בהם את ז' המדות שבלב בחלל הימני שבלב, ומשם לצד השמאלי להכניע את היצר הרע.

והנה כבר הבאנו בשם המדרש: "כי מאסו את תורת ה' צבאות, זו תורה שבכתב, ואת אמרות קדוש ישראל ניאצו, זו תורה שבעל פה, וכיון שהשליכו דברי תורה לארץ התחיל ירמיה מקונן עליהם איכה". ולפי האמור הביאור בזה, כי על ידי שלא עסקו במקרא שהיא

ובראתי לו תורה תבלין, ואם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים בידו", על פי מה שמצינו בגמרא (חגיגה יד.) כי התורה נקראת לחם, כמו שכתוב (משלי ט ה): "לכו לחמו בלחמי".

וביאר בעל התניא ב"לקוטי אמרים" (פרק ה) הכוונה בזה, כי כמו כשאדם אוכל לחם נכנס הלחם בתוך הגוף, והחיות של הלחם נעשה חלק בלתי נפרד מבשרו ודמו, כן כשאדם מתייגע בשכל שבמוחו כדי להבין את התורה, הרי השכל שבמוח מקיף בתוכו את הבנת והשגת התורה, ועל ידי זה נעשה התורה מזון פנימי אל המוח שבראש, והנה מעט מדבריו בלשון קדשו:

"הנה כל שכל כשמשכיל ומשיג בשכלו איזה מושכל, הרי השכל תופס את המושכל ומקיפו בשכלו, והמושכל נתפס ומוקף ומלוּבש בתוך השכל שהשיגו והשכילו... דרך משל כשאדם מבין ומשיג איזה הלכה במשנה או בגמרא לאשורה על בוריה, הרי שכלו תופס ומקיף אותה... ולפי שבידיעת התורה, התורה מלוּבשת בנפש האדם ושכלו ומוקפת בתוכם, לכן נקראת בשם לחם ומזון הנפש.

כי כמו שהלחם הגשמי זן את הגוף כשמכניסו בתוכו וקרבו ממש, ונהפך שם להיות דם ובשר כבשרו, ואזי יחיה ויתקיים, כך בידיעת התורה והשגתה בנפש האדם שלומדה היטב בעיון שכלו, עד שנתפסת בשכלו ומתאחדת עמו והיו לאחדים, נעשה מזון לנפש וחיים בקרבה מחיי החיים אין סוף ברוך הוא המלוּבש בחכמתו ותורתו שבקרבה, וזהו שכתוב (תהלים מ ט) ותורתך בתוך מעי".

הנה כי כן זהו ביאור מאמר הקב"ה שאומר לישראל: "בניי בראתי יצר הרע", בחלל השמאלי שבלב ששם מקום משכן ז' מדות שבלב, "ובראתי לו תורה תבלין", שהיא מזון לנשמה שבמוח, "ואם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים בידו", כי על ידי שאיש ישראל עוסק בתורה בהבנת השכל, חודר אור התורה בתוך כלי המוח שנמצאים שם החכמה הבינה והדעת שבאדם, ועל ידי זה מתגברת אור הנשמה שבמוח להאיר בחלל הימני שבלב, כדי שתוכל להתגבר על היצר הרע שבחלל השמאלי שבלב.

מקרא משנה תלמוד - חכמה בינה דעת

נפלא להבין בזה מה ששנינו בגמרא (ע"ז יט): "לעולם ישלש אדם שנותיו, שליש במקרא, שליש במשנה, שליש בתלמוד". וכתבו